

Ion Ghinoiu

Calendarul țăranului român

Zile și mituri

2018

CUPRINS

Prefață	7
I. Ianuarie / Cărintar / Gerar	15
II. Februarie / Faur / Făurar	49
III. Martie / Mărțișor / Germinar	83
IV. Aprilie / Prier / Traistă-n băț	117
V. Mai / Florar	153
VI. Iunie / Cireșar	193
VII. Iulie / Luna lui Cuptor	227
VIII. August / Augustru / Măsălariu / Gustar / Secerar	261
IX. Septembrie / Râpciune	297
X. Octombrie / Brumărel	331
XI. Noiembrie / Brumar / Brumarul Mare / Vinicer	367
XII. Decembrie / Andrea / Neios	397
Bibliografie	429

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

I. IANUARIE / CĂRINDAR / GERAR

6 S Dobroteaza, Chiraleisa
7 D Duminica, Iordănițul Femeilor, Sântion
8 L
9 M
10 M
11 J Tudose

12 V
13 S
14 D Duminica

15 L
16 M Circovii de Iarnă, Antanasiile, Sânpetrul Lupilor,
Miezul Iernii Pastorale, Fulgerătoarele

17 M
18 J Circovii de Iarnă, Tănase de Ciumă, Fulgerătoarele

19 V
20 S Eftimie
21 D Duminica

22 L

23 M

24 M

25 J

26 V

27 S

28 D Duminica

29 L Filipii de Iarnă

30 M Filipii de Iarnă, Teclele, Trisfetitele

31 M Filipii de Iarnă

Dobroteaza
Iordănițul sau Tontoroii Femeilor
Luni, ziua astrului selenar
Marți, ziua Zeului Mars și a lunii martie
Miercuri, ziua Zeului și a planetei Mercur
Joi, ziua Zeului și a planetei Jupiter
Vineri, ziua Zeiței Venera și a planetei Venus
Sâmbătă, ziua Zeului și a planetei Saturn
Geomorfism neolitic și antropomorfism
indo-european

Circovii de Iarnă. Miezul Iernii
Sânpetrul Lupilor

Antanasiile, vindecătoare de boli

Zilele, călătoare pe Pământ

Miezurile și hotarele zilei

Săptămâna

Duminică, ziua Sfântului Soare

Vergelul fetelor

Existența, de la leagăn la mormânt

Postexistența, de la veacul de om la veacul vecilor

Preexistența, de la celula-ou la făptura om

Astronomie populară

Cititorii în stele și înțelepții satelor

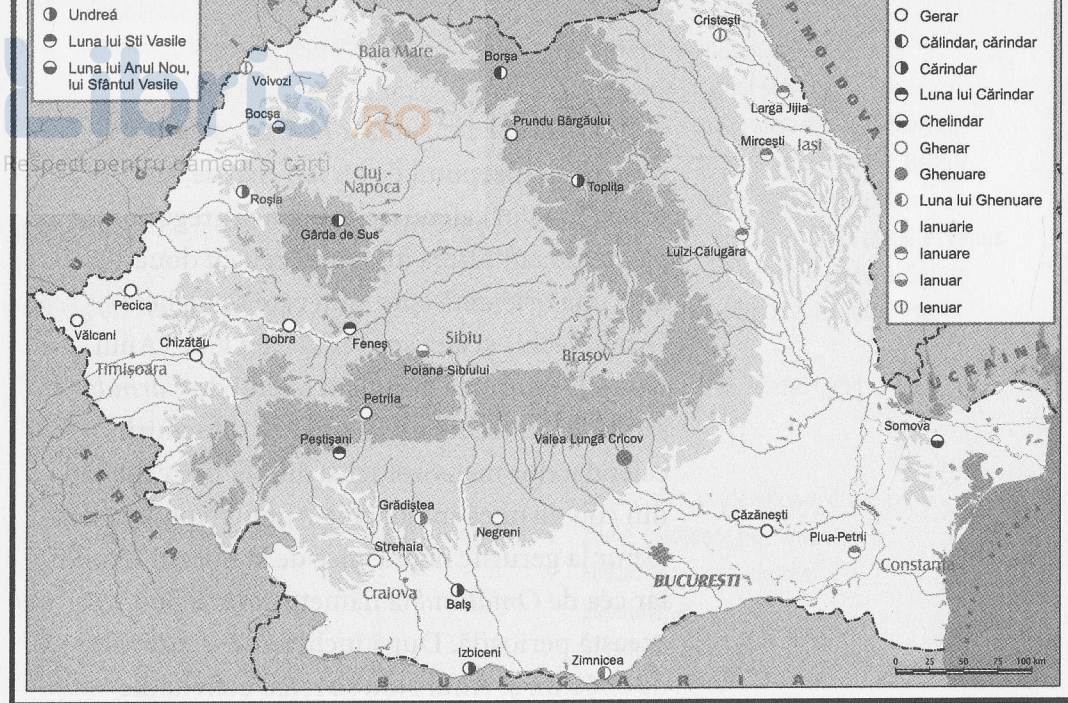
Povestea spânzului

Filipii de Iarnă

Cei Trei Crai

Moș Martin

Ianuarie, luna a 11-a în calendarul roman, cu începutul de an la 1 martie, și prima lună în calendarele iulian și gregorian, păstrează amintirea lui Ianus, zeu cu două fețe: una orientată spre anul care se încheie (Anul Vechi) și alta spre anul care vine (Anul Nou). Denumirea populară a lunii de *Cărlindar* sau *Cărlindar* se referă la practica întocmirii calendarelor meteorologice din foi de ceapă sau din coji de nucă în noaptea Anului Nou, cea de *Gerar* la gerurile năprasnice de la miezul iernii iar cea de *Omătosul* la nămeții care se pun în această perioadă. După încheierea sărbătorilor de Crăciun și Anul Nou se reiau activitățile legate de industria casnică, multe desfășurate în șezători, iar după Bobotează se deschide un important sezon de nunți. Sărbătorile tradiționale cuprind obiceiuri și practici magice specifice începutului de an prin care oamenii încearcă să obțină prosperitate, sănătate, liniște și pace în noul an.

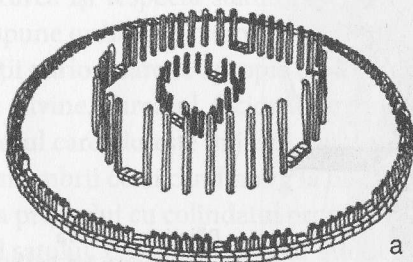
Prelucrare după Harta 595 din *Micul Atlas Lingvistic Român*
(MALR II, 1987)

1 Anul Nou, renașterea Zeului

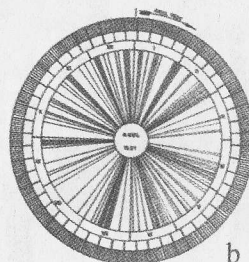
Calendarul popular este deschis de ziua nașterii primei divinități a omenirii, *Anul*, personificare a Soarelui. Acesta este *Vechi* (Bătrân), în ziua de 31 decembrie, și *Nou* (Tânăr), după moartea și renașterea lui în noaptea de Revelion. Astrul zilei, Soarele, a fost asociat cu cei mai importanți zei ai omenirii: Zeus, Saturn, Shiva, Crăciun, Mithra și alții. Începând cu ziua de naștere a Zeului An, timpul personificat crește, se maturizează, îmbătrânește și moare pentru a renaște după 365 sau 366 de zile. *Sfinții* Calendarului popular, metamorfoze ale aceleiași divinități, sunt mai tineri sau mai bătrâni după distanța (zilele) care îi separă de moartea și renașterea Anului Nou: *Sânvăsâi*, celebrat în prima zi a anului, este un tânăr chefliu care stă călare pe butoi, iubește și petrece; *Dragobete* (24 februarie), fiul Dochiei, reprezintă zeul dragostei pe plaiurile carpatice; *Sângiorzul* (23 aprilie) este un tânăr războinic, călare pe cal; *Sântilie* (20 iulie) și *Sâmedru* (26 octombrie) sunt maturi, după care urmează generația sfinților-moși: *Moș Andrei* (30 noiembrie), *Moș Nicolae* (6 decembrie), *Moș Ajun* (24 decembrie) și *Moș Crăciun* (25 decembrie) care anunță moartea și renașterea timpului calendaristic. Zeul An este nemuritor prin moarte și renaștere perpetuă, nu prin viața veșnică, iluzorie, dorită de muritori.

a. Sanctuarul circular de la Sarmizegetusa Regia, calendar geto-dac (Miclea, Florescu, 1980);

b. Calendarul popular calculat pe anul 1921 (Ghinoiu, 1997)

a

b

Sorcova este un substitut al divinității închinată la pomii fructiferi. Anului ca să aducă oamenilor sorcoviți viață lungă, sănătate și prosperitate. Ca obiect de recuzită, sorcova se confecționa la început din una sau mai multe rămurele de pomi fructiferi (măr, păr, vișin, prun) sau de trandafir tăiate și puse în apă la înmugurit și înflorit în ziua de Sântandrei (30 decembrie) sau la Moș Nicolae (6 decembrie). Ulterior, obiectul ritual cu care colindau copiii s-a confecționat dintr-o nuia cu rămurele împodobite cu fire colorate de lână, cu bete și cu un fir de busuioc în vârf. În Bucovina sorcova avea atașat un clopoțel cu a cărei limbă din metal chema divinitatea fitomorfă. Sorcova, simbol al vegetației de primăvară, este făcută astăzi din hârtie colorată și flori artificiale. Copiii, după ce își sorcovesc părinții și rudele apropiate, pornesc câte doi-trei colindatul prin vecini. În timp ce recită textul augural: „Sorcova, vesela,/ Să trăiți, să-mbătrâniți,/ Ca un măr, ca un păr,/ Ca un fir de trandafir!/ Tare ca fierul,/ Iute ca oțelul!/ Tare ca piatra,/ Iute ca săgeata!/ La anul și la mulți ani!”, ating ritmic cu sorcova ușa sau fereastra, dacă colindă afară, sau corpul gazdelor, dacă colindă în casă. Sorcovitul este o bătaie rituală, gest atestat frecvent în obiceiurile

Băieți cu Sorcova
Lunca Jariștei, jud. Buzău (AIEF)

calendaristice (bătutul pământului cu maiurile, bătutul toacei) dar și în practica cotidiană (bătutul pe umăr). După încheierea colindatului, sorcova se păstrează peste an, ca ceva sfânt, agățată pe peretele de răsărit al casei, la icoană, sau în alt loc curat din gospodărie (Muntenia, Oltenia, Dobrogea, Moldova).

3 Turca, reprezentare mitică taurină

Rolul zeiței preistorice în ipostază zoomorfă este interpretat la Crăciun și Anul Nou de feciorul cetei de colindători care îmbracă o mască bovină numită, în raport de zona etnografică, *Turcă*, *Boură*, *Cerb*, *Capră*, *Brezaie*. Turca se naște simbolic la confecționarea măștii cu același nume, petrece și se desfată împreună cu ceata de feciori, anturajul său divin, și apoi moare simbolic, lovită cu ciomagul, împușcată sau înecată, pentru a renaște împreună cu timpul cu care se confundă, anul calendaristic.

Masca Turcii se compune din cap, corp și un băț (picior) care o sprijină în pământ. Capul are două coarne de bovină împodobite cu panglici, bete, clopoței, flori artificiale, un bot nedefinit de animal (lup, cal, iepure, capră) din lemn pe care cel care îmbracă masca îl deschide și îl închide, clămpănind ca o barză. Corpul Turcii este confecționat dintr-o față de masă, cusută ca un sac, pe care sunt prinse panglici și basmale colorate, smocuri din piele de iepure sau fulgi de pasăre și o coadă în spate. Trasă peste cap, Turca lasă să se vadă în partea de jos capătul bățului care o sprijină cioplit ca un falus și gleznele celui care o îmbracă. Este o mască compozită care seamănă, mai ales atunci când turcașul stă aplecat, cu un ciudat patrupe.

Ca personaj divin, Turca își respectă statutul: acționa independent de membrii cetei de feciori, nu se supune ordinelor vătafului, se amuză sperind femeile și copiii, mușcă cu ciocul asistenții curioși care se apropie de colindători, solicită plata (darul) atât cât consideră că i se cuvine. Turcașul, feciorul care îmbracă masca, nu are voie să vorbească, mărinind misterul care plutește în jurul său. Incompatibilă cu creștinismul, Turca nu-i însoțește pe membrii cetei când merg la biserică înainte de colindat să fie binecuvântați sau la casa preotului cu colindatul propriu-zis. Înainte de a muri, Turca joacă solitară, în centrul satului, un dans fără egal, numit *Jocul cel Mare*.